

Co nám může pomoci při zavádění místně zakotveného učení – postupy a doporučení

Dost bylo teorie, je čas pustit se do díla, místně zakotvené učení čeká. Jenže... jak na to?

Principy místně zakotveného učení popisují, jakými zásadami je dobré se při plánování a realizaci výuky ve stylu MZU řídit. Vymezuji a podrobněji definují MZU, poskytují vodítko pro praxi. V první části této kapitoly nabízíme přehled a vysvětlení principů místně zakotveného učení na několika modelových příkladech.

Žebřík místně zakotveného učení ukazuje, jak lze příjemně a téměř nepozorovaně začít s místně zakotveným učením ve třídě a pak, až čas uzraje, položit nohy učitelské i žákovské na druhou příčli a uvážlivě stoupat dál. Na nejvyšším stupni žebříku je tzv. servisní učení, ale to neznamená, že se tam všichni musíme nahnout. Někomu bude dobře někde uprostřed, někdo se nechá zlákat touhou přispět k řešení problému v obci a vydá se výše. Důležitější než pořadí příčle žebříku je kvalita lekce MZU a uvědomění si vlastních cílů (dosahuji pomocí MZU vzdělávacích cílů, které jsem stanovil?) a limitů (jaké principy MZU zvládám bezpečně a kde se ještě potřebuji poučit?).

Málokterá cesta se obejde bez překážek a rizik, a cesta za místně zakotveným učením není výjimkou. Proto nabízíme dva texty, které onu cestu vyznačují a popisují, upozorňují na možné potíže a navrhuji způsoby, jak jim čelit.

Principy místně zakotveného učení a jak je prakticky naplňovat

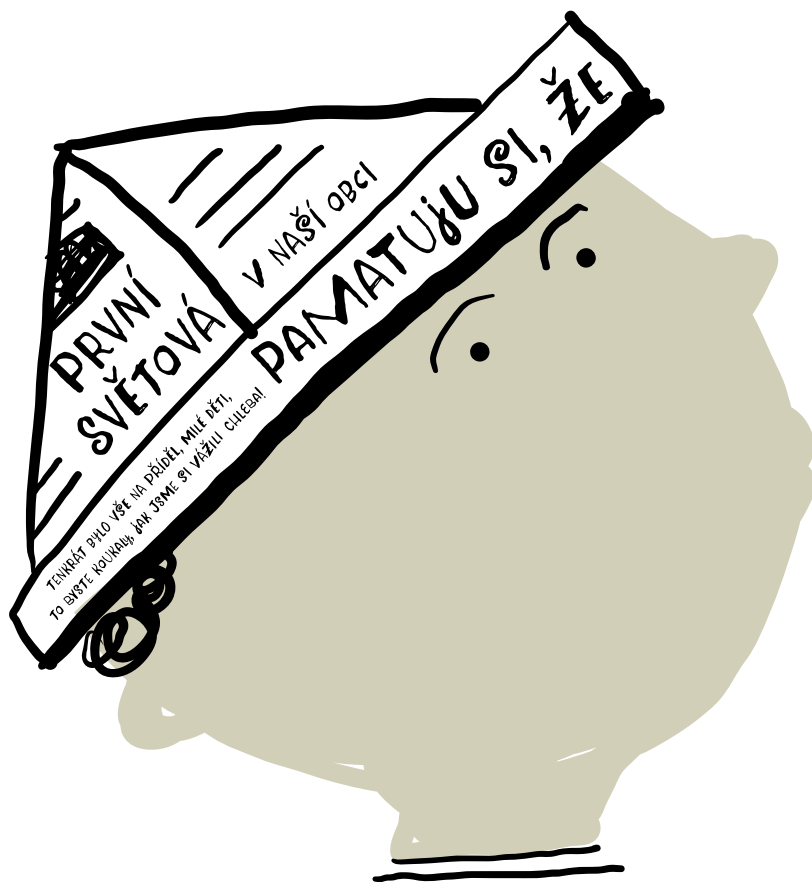
Pojďme se podívat na principy místně zakotveného učení. Princip (z lat. *principium*, počátek) je základní a obecně uznávané myšlenkové východisko, zásada nebo pravidlo, ze kterého lze chápat nebo odvozovat podstatu fungování určitého jevu.

Místně zakotvené učení v České republice pracuje s 12 principy. Při jejich tvorbě jsme se inspirovali principy osvědčenými ve Spojených státech (Promise of Place: Principles of Place-Based Education. <https://promiseofplace.org/what-is-pbe/principles-of-place-based-education>). Principy jsme formulovali v dlouhé a intenzivní diskusi o českém kontextu a dále zpřesňovali na základě zkušeností a podnětů ze seminářů, kde jsme je prezentovali a diskutovali o nich s učiteli a dalšími vzdělavateli.

Práce s nimi by měla sloužit jako pomůcka či návod pro tvorbu učebních celků MZU. Slouží také k zamyšlení, jaký potenciál může mít téma, které chcete prostřednictvím místa učit – chcete učit o místě, v místě nebo i pro a skrze místo? Troufnete si nechat výuku v rukou žáků nebo se pro tentokrát zaměříte na to, aby pro žáky bylo učení osobně relevantní? V ideálním případě naplníte všech 12 principů, ale klidně můžete, stejně jako autoři příspěvků v dalších kapitolách, dát větší důraz jen na některé a ostatní rozvíjet později, třeba při opakování učebních celků.

Níže vysvětlujeme principy na modelových příkladech. Jako první nabízíme příklad pomníku z první světové války jakožto běžný objekt vyskytující se téměř v každé obci a dokreslující, že lze pracovat s jedním objektem v různých předmětech, tématech a aktivitách. Inspirovali jsme se reálným příkladem ze ZŠ Machov;

Jako druhý příklad jsme zvolili dobrovolný hasičský sbor v obci. Zde pobízíme k zamyšlení, jak lze návštěvu u hasičů pojmout, abychom postupně rozšiřovali okruh principů, které naplňujeme.

Příklad první: Pomník z 1. světové války

Učení o místě

Pro učení se využívá místních fenoménů, prvků, jevů; učení se organizuje kolem zcela konkrétní věci (tématu).

Místním tématem se stává pomník na návsi; zatím o něm učíme ve třídě a využíváme místní objekt k dokreslení tématu nebo souvislostí, které používáme ve výuce:

- v souvislosti s dějepisem (vlastivědou) – válka se dotkla i místních obyvatel, jako připomínka je tu pomník;
- v souvislosti se zeměpisem (geologií) – z místního lomu byl dovezen kámen a z něho vyroben pomník;
- v souvislosti s výchovou k občanství – jako připomínku konfliktů, které jsou stále aktuální;
- v souvislosti s matematikou (geometrií) – pomník má zhruba tvar určitého tělesa, např. jehlanu.

Učení v místě

Učení se přesouvá mimo třídu, učebnou se stává obec a její okolí.

Učitel jde s žáky k pomníku; přímo u něj probíhá vysvětlení, praktická ukázka, bádání, debaty.

- Dějepis – Jaké letopočty tu najdeme, kdy odcházeli místní obyvatelé do války, kolik jim bylo let, jak vypadala jednotlivá období války u nás v obci, proč jsou jména v němčině?
- Přírodopis – Projevuje se na hornině zvětrávání, v jakých částech je nejvíce viditelné, proč?
- Výchova k občanství – Jaká další zajímavá a památná místa v obci máme, je pomník spojen s nějakým významným rodákem, místní tradicí, se státním svátkem, kdo se o pomník stará?
- Zeměpis – Jaké složení obyvatel bylo dříve a nyní, jaký to má vliv na dnešní podobu obce/krajiny?
- Matematika – Měříme strany a výšku jehlanu a počítáme plochu povrchu a objem; známe-li složení, pak i hmotnost.

Učení pro místo

Téma, kterým se žáci zabývají, je opravdové a vážné a výsledek jejich práce je skutečným, hmatatelným a užitečným příspěvkem ke kvalitě života a životního prostředí v obci a podporuje roli obce ve zlepšování prostředí ve světě.

Oprava pomníku, výsadba a zelené plochy v jeho okolí, nebo jiné zvelebení místa kolem apod.:

- Dějepis – Zpracování příběhů rodin vojáků a uveřejnění v místním tisku, na informačních tabulích, ve vstupních prostorách na obecním úřadě.
- Přírodopis – Přehled hornin objevených v obci do místních průvodců, na web obce, na informační tabule pro návštěvníky.
- Zeměpis – Mapa bývalých lomů do místních průvodců, na web obce, na informační tabule pro návštěvníky.
- Výchova k občanství, pracovní činnosti, přírodopis – Výsadby a zakládání zelených ploch okolo pomníku; přínos i pro zmírňování dopadů změny klimatu.
- Matematika – Model obce v době, kdy byl pomník postaven, umístěný na obecním úřadě, v místní expozici či muzeu, na veřejně přístupném místě (výloha).

Učení skrze místo

Místní témata slouží jako základ pro porozumění širším souvislostem a pro účast na řešení regionálních a globálních problémů.

Pomník slouží jako prostředek k tomu, abychom se s žáky mohli bavit o „velkých“ tématech, která se netýkají jen našeho místa, ale regionu, státu, Evropy nebo celého světa.

- Dějepis, občanská výchova – Jak a proč vznikají světové konflikty, jak nás ovlivňují a my můžeme ovlivnit je?
- Zeměpis – Jak a jak dlouho putovali vojáci od nás na bojiště a kde tato bojiště najdeme, jak by se dopravovali dnes? Z jakých materiálů se staví dnes? Je dobře, že už se u nás netěží? Obnovitelné a neobnovitelné zdroje a jejich čerpání.
- Matematika – Význam aritmetiky a geometrie v běžném životě. Proč potřebujeme přesně počítat a měřit? K čemu je užitečné znát rozměry a hmotnost takového tělesa, jako je náš pomník? Jsou nějaké tragédie ve světě kvůli špatným výpočtům?

Přizpůsobení místní situaci

Učení je přizpůsobeno specifickým místním podmínkám a potřebám.

- Dějepis – Proč byly někde odstraněny nápisy se jmény padlých? Proč je pomník zanedbaný nebo byl v minulosti poničen? Jsou na pomníku typická česká jména? (Tyto situace jsou časté zejména v Sudetech.)

- Zeměpis – Odkud je materiál pomníku? Jak daleko je lom? Odkud byl kámen přivezen? Byl materiál použit na nějaké další stavby a jsou něčím významné?
- Výtvarná výchova – Je znám autor sochy či výzdoby na pomníku? Odkud pocházel? Co měl společného s naší obcí?
- Vlastivěda – Jsou na pomníku příjmení, která jsou v obci zastoupena i dnes? Jsou na pomníku jména lidí z více místních částí?

Osobní relevance

Učení je pro žáka osobně relevantní, vidí souvislost s vlastním životem.

- Dějepis, výchova k občanství – Odkud přišla tvoje rodina a jak je tu dlouho? Bydlel někdo v domě před vámi? Kde bydleli vojáci uvedení na pomníku? Mají v obci příbuzné? Byl v tvé rodině někdo, kdo zanechal vzpomínky na 1. světovou válku (nebo jiný válečný konflikt)?
- Zeměpis, přírodopis – Z čeho je váš dům postaven? Proč jsou to stejné či jiné materiály, než je pomník?
- Výchova k občanství – Co z prací, které jste dělali kolem pomníku, nejspíš vyžiješ i jindy ve svém životě?

Učení postavené na vztahu k místu

Učení staví na osobním vztahu ke svému místu a rozvíjí jej.

- Výchova k občanství, výtvarná výchova – Žáci si všímají a vyjadřují, jaké pocity vyvolává pomník nebo událost, ke které se vztahuje, v nich samotných i v jiných lidech. Co pro tebe pomník znamená?
- Zeměpis – Které místo v obci máš nejraději a proč? Jak vnímáš toto místo (škály: krásné x ošklivé, zajímavé x nudné, veselé x smutné, rušné x tiché...) a proč? Jak jsi vnímal pomník, toto místo či svou obec dříve a jak nyní – změnilo se to nějak?

Aktivní účast, participace žáků

Učení je zaměřeno na aktivní účast žáků, je postaveno na participativních metodách kladoucích důraz na iniciativu a odpovědnost žáků a žáci se podílejí na rozhodování o vlastním učení a o řešení místních i globálních problémů.

Možnost přijít s návrhy postupu práce v projektu i řešení prostoru kolem pomníku a garance, že budou vážně prodiskutovány a posouzeny; dělba rolí při prozkoumávání souvislostí; realizace úprav dle vlastních preferencí; možnost výběru aktivit, do kterých se žáci chtějí zejména zapojit.

Partnerství s komunitou

Podporou pro učení jsou partnerství s dalšími lidmi a subjekty v obci – místními organizacemi, podniky, vedením obce, místními odborníky, znalci, pamětníky apod.

Setkání s pamětníkem, kronikářem, geologem, místními znalci nebo s pěveckým sborem, domluva s místním zastupitelstvem; spolupráce se zástupci církvi při přípravě bohoslužby; pamětníci poskytnou autentické materiály – dopis vojáka z válečné fronty; spolupráce se zahradnicí a zahradní architektkou při návrhu ozelenění okolí pomníku a výsadbách zeleně.

Spolupráce

Učení probíhá formou skupinové práce, zadání je zaměřeno na spolupráci v týmu.

Některé práce nelze uskutečnit jinak než společně (měření pomníku, příprava plánu prací, úpravy pozemku). Do opravy a zvelebení místa pomníku se zapojují nejen žáci a učitelé, ale i občané, místní řemeslníci, vedení obce a komunita.

Mezioborovost

Učení je mezioborové, mezipředmětové, buduje se porozumění vzájemné propojenosti společenských a přírodních, lokálních a globálních, minulých i budoucích procesů.

Žáci se v různých předmětech naučili na pomníku např. výpočet dráhy kamene z místního lomu; síly potřebné k vyzdvižení kamene; chemické složení a chemické procesy na pískovci i na mosazné desce; lišejníky na pomníku; jak probíhala 1. světová válka, kam až došli vojáci z obce, kde jsou známá bojiště... viz výše.

Žáci si vyzkoušeli, že při komplexním řešení je třeba umět kombinovat znalosti a dovednosti z nejrůznějších oborů, při mnoha činnostech se stíraly hranice mezi předměty, např. při zjišťování a prozkoumávání fyzických vlastností to byla zároveň fyzika, zeměpis, matematika, chemie i přírodopis, při zjišťování historických souvislostí kombinace zeměpisu, dějepisu, jazyků a občanské výchovy.

Plnohodnotný nástroj výuky

Místně zakotvené učení je plnohodnotným nástrojem vzdělávání žáků, učitel má jasné cíle, co chce žáka prostřednictvím MZU naučit, jak vše zapadá do výuky a jak to zhodnotí.

Využít můžeme např. formulace vzdělávacích cílů z vývojového kontinua, které rozvíjí odpovědné jednání.

Žák posuzuje přírodní a společenské podmínky místa; uvědomuje si propojení života komunity/společnosti s místem i vzájemnou provázanost místa s jinými

místa v okolí; všímá si, čím je místo jiné než ostatní místa; posuzuje a vyjádří, v čem je místo jedinečné, zkoumá vlivy, které tuto jedinečnost ohrožují nebo podporují; uvědomuje si potřebu místo chránit, vyhodnocuje možné důsledky chování lidí na zachování jedinečnosti místa.

Příklady očekávaných výstupů z RVP, které lze díky projektu naplnit:

Zeměpis:

Z-9-1-01 organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů

Z-9-6-01 vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy

Z-9-6-02 hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu

Fyzika:

F-9-1-01 změří vhodně zvolenými měřidly některé důležité fyzikální veličiny charakterizující látky a tělesa

F-9-1-04 využívá s porozuměním vztah mezi hustotou, hmotností a objemem při řešení praktických problémů

Přírodopis:

P-9-6-02 rozpozná podle charakteristických vlastností vybrané nerosty a horniny s použitím určovacích pomůcek

Dějepis:

D-9-1-01 uvede konkrétní příklady důležitosti a potřebnosti dějepisných poznatků

D-9-1-02 uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-7-01 na příkladech demonstuje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky

Výchova k občanství:

VO-9-1-02 rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu

VO-9-1-10 posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole, v obci

Realizace projektu byla podpořena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.